

kiinnostaa LEO SUNIN katsaus Historiallisen Aikakauskirjan alkuvaiheisiin ja viime vuosien kehitykseen. Suni panee tyydytyksellä merkille, että Aikakauskirjassa on julkaistu paljon Venäjän ja Suomen suhteita käsitteleviä kirjoituksia; esimerkkeinä hän mainitsee Päiviö Tommilan, Martti Kerkkosen (sortovuosista), Viljo Rasilan (venäläistämishjelma) ja Kerttuli Saarnin artikkelit. Heikki Eskelinen saa voimakasta marxilaista sivustatukea idästä vaatimuksilleen, että historiantutkimuksen painopistettä Suomessa olisi siirrettävä uudempaan aikaan ja tutkimukselle olisi ryhdyttävä laatimaan suunnitelmia. Myönteisinä poikkeuksina tästä perinteellisestä vanhemman ajan suuntauksesta Suni esittelee Jorma Kalelan (reunavaltio politiikasta) ja Matti Klingen (AKS:stä) artikkelit.

OSMO JUSSILA

The Scandinavian Economic History Review 1965—1967. Väestöhistoria on esiteltävissä pohjoismaisen taloushistoriallisen aikakauskirjan niteissä saanut koko lailla huomiota osakseen. Tanskan väestöoloja selvittelee AKSEL LASSE, Kööpenhamina (*The Population of Denmark in 1660*, vol. 1965/1 ja *The Population of Denmark 1660—1960*, vol. 1966/2). Edellinen artikkeli keskittyy kuvaamaan vuoden 1659 aiheuttamaa tuhoa Juutinmaalla. Puolalainen sotajoukko oli tullut avuksi sodassa ruotsalaisia vastaan, mutta se toi tullessaan ruton, joka surmasi eräin paikoin väestöstä 40 % ja enemmänkin, papistosta 50 %. Kirjoittajan arvio väestönmennyksestä on 120.000 ihmistä ja hän vertaa sitä Skånen sekä Blekingen mentykseen. Toisessa artikkelissa esitellään ensinnäkin varhaisten väestönlaskentojen virhelähteitä kuten kuolleina syntyneiden vaikutusta kuolleisuustilastoon. Vuoden 1769 laskenta saa eniten kritiikkiä osakseen, kun taas vuoden 1801 laskenta, jonka mukaan silloisen kuningaskunnan väkiluku oli 926.000, osoitetaan luotettavaksi. Osittain samoilla aloilla liikkuu MICHAEL DRAKE (Canterbury) esitellessään laajoin taulukoin Norjan väestökehitystä 1735—1855 (Vol. 1965/2). Samainen vuoden 1769 väestönlaskenta saa moitteita Norjankin osalta. Päähuomio on kiinnitetty Napoleonin sotien ajoista lähtien tapahtuneeseen suureen väestönkasvuun, joka perustuu kuolleisuuden alenemiseen. Eräinä perusteluina tälle esitetään rokotuksen ja perunanviljelyn yleistyminen juuri tuohon aikaan. On huomattava, että Norjan viljaomavaraisuus 1700-luvun lopulla oli likimain 75 %. Väestön kasvusta seurasi viljelyspinta-alan kaksinkertaistuminen 1800-luvun alkupuoliskolla. Syntyi maatalousproletariaattia, joka taas oli suuren siirtolaisuusliikkeen lähtöaineksena. Norjan siirtolaisuus oli tekijän mukaan Irlannin jälkeen suhteelliselta määrältään suurin tässä vaiheessa.

Siirtolaisuutta Tanskan osalta käsittelee KRISTIAN HVIDT, Kööpenhamina (*Danish Emigration prior to 1914. Trends and Problems*. Vol. 1966/2). Esitettyään lähdeaineiston puutteineen tekijä arvioi Tanskan siirtolaisuutta ja toteaa, että se kylläkin parhaina vuosina selvästi ylitti Euroopan keskimääräluvut, mutta oli suhteellisesti vähäisempää kuin Ruotsin ja Norjan. Kun Ruotsista lähti siirtolaisiksi viidesosa syntyneiden enemmyydestä, oli Tanskasta lähtijöitä vastaavasti kymmenesosa. Siirtolaisuuden vuotuisia vaihteluja selitetään siten, että Yhdysvaltojen suhdanteet vaikuttivat Tanskassa toimineiden siirtolaisasiamiesten toiminnan aktiivisuuteen ja sitä tietä lähtijöiden määrään.

Ruotsin rautateollisuus on toinen aikakauskirjan suosima aihepiiri. ROLF KARLBLOM (Göteborg) on kirjoituksessaan (*Sweden's Iron Ore Exports to Germany 1933—1964*, Vol. 1965/1) käynyt vastaamaan kysymykseen, kuinka suuri oli Ruotsin osuus Saksan rautamalmin tuonnista ja tarpeesta toisen maailmansodan aikana. Tältä perustalta hän kysyy edelleen, oliko tällä ratkaiseva merkitys Saksan sodankäynnille. Hän päätyy siihen, että jos Lapin kaivokset olisivat lakanneet toimimasta, olisivat Ruhrin sulatot myös pysähtyneet. Artikkelin aiheuttanut kaksikin vastinetta (Vol. 1967, 1—2). ALAN S. MILWARD (Norwich) ja JÖRG-JOHANNES JÄGER (Berliini) toteavat yhtäpitävästi, että puutteellinen tilastomateriaali on saanut Karlblomin yliarvioimaan Ruotsin malmin osuutta. Saksa olisi lyhyellä tähtäyksellä tullut hyvin toimeen varastojen ja vallattujen alueiden tuotannon avulla. Sodanaikaisten saksalaisten omien arvioiden mukaan Ruotsin malmin poisjänti olisi supistanut teräksen tuotantoa noin 10 %.

S. MONTELIUS (Tukholma) esittelee Ruotsin ruukkien työläisten oloja 1700- ja 1800-luvulla (Vol. 1966/1). Artikkelin perustuu osin tunnetun »Fagerstabrukens Historia» -teoksen aineistoon. Siinä esitetään tietoja rautaruukkien ammattityöväen alkuperästä, monethan olivat ulkomaista sukua, edelleen työväen rekrytointia, muuttoliikettä, palkkoja ja sosiaalisia oloja.

Ulkomaisia kauppasuhteita samoin kuin merenkulkua ja kaukokauppaa on kuvattu useassa artikkelissa. Itämeren piirissä pysyy AAGE RASCH (Kööpenhamina) (*American Trade in Baltic 1783—1807*, Vol. 1965/1). Lähteenä ovat tietenkin Juutinrauman tulliluettelot, joista selviävät amerikkalaisten laivurien lukumäärä, kotipaikat, matkan määrä ja lastin laatu. Sopinee mainita, että yksi ainoa laiva ilmoitti palaavansa Viipurista, muita Suomen satamia ei mainita. Tuontitavaroista olivat tärkeimmät sokeri ja rommi, vientitavaroista taas rautamalmi. Pääosa kauppaa kulki Pietariin, mutta Kööpenhamina muodostui vuosien mittaan tärkeäksi Amerikan maataloustuotteiden ostajaksi.

JENS ENGBERG (Kööpenhamina) kertoo Kaarle I:n finanssivaikeuksista

yhtä hyvin ulkomaisten lainojen kuin uppiniskaisten alamaisten verotuksen osalta Englannin sisällissodan aikana (vol. 1966/2). ARTHUR ARNHEIM (Kööpenhamina) selostaa Tanskan hovin ja juutalaisen rahamiesryhmän yhteyksiä 1700-luvun alussa (*German Court Jews and Denmark During the Great Northern War*, Vol. 1966/2). Oli kysymys sekä tuhansien hevosten ostosta Tanskan tarpeisiin että 300.000 riikintaalerin lainasta, jonka juutalaiset välittivät Tanskan kruunulle. Pohjoismaihin päin ei ole mitään yhteyttä amerikkalaisen RODNEY J. MORRISONIN tutkimuksella Belgian pankkilaitoksen kehityksestä 1830-luvulla (Vol. 1967/1—2).

NIELS STEINSGAARD (Kööpenhamina) esittää laskelmia Englannin Itä-Intian komppanian laivojen rahtikustannuksista 1600-luvun alkupuolella (Vol. 1965/2). Laivan matka Intiaan kesti ajanjakson lopussakin keskimäärin 17—21 kuukautta, vaikka vähäistä nopeutumista näyttää tapahtuneen. Sama kirjoittaja käsittelee laajassa kirjoituksessa Euroopan kauppavaltioiden konsuliedustuksen järjestelyä Levantin alueella (*Consuls and Nations in the Levant from 1570 to 1650*, Vol. 1967/1—2). Konsulien toimivallan epämääräisenä perustana olivat Turkin eri maille antamat oikeudet (capitulation). Euroopan kauppiaiden edustajat Levantin kaupungeissa muodostivat kansakunnittain yhteisöjä (nation), jotka olivat konsulien kanssa yhteistoiminnassa. Konsulien nimittäminen oli eri valtioiden kohdalla eri tavoin järjestetty. Pätevimmat konsulit olivat Venetsialla, Englannin konsulit edustivat Levantin komppaniaa, Ranskan järjestelmä taas perustui virkojen ja oikeuksien periytymiseen ja siihen liittyi konsulinviran vuokraamisjärjestelmä.

Intian eteläosan orjuus on BENEDICTE HEJLEN (Kööpenhamina) aiheena (Vol. 1967/1—2). Tekijän käsityksen mukaan varhaisempi eurooppalainen kirjallisuus kuvasi Intiassa vallinnutta orjuutta liian kaunistellen. Vuonna 1843 annettiin laki orjuuden lopettamisesta, mutta se ei tuonut ratkaisevaa muutosta, ei myöskään siirtyminen työhön Ceylonin plantaaseille. Vielä 1916 oli suoritetun tutkimuksen mukaan kastittomien taloudellinen riippuvuus ja velkautuminen esteenä heidän asemansa paranemiselle.

Oppihistoria on sekin edustettuna. HECTOR ESTRUP (Kööpenhamina) esittelee Nicole Oresmen (k. 1382) rahateoriaa (Vol. 1966/2). Oresme ei hyväksynyt hallitsijoiden tapaa ansaita rahan arvoa heikentämällä. Uutta oli se, että hän piti rahanlyöntioikeutta olennaisesti toisenlaisena kuin muita hallitsijan oikeuksia. Tekijä vertailee Oresmen käsityksiä nykyaikaisen finanssiteorian käsityksiin rahasta pelkkänä mittayksikkönä.

Finanssiteoria on keskeisenä myös HANS CHR. JOHANSENIN esityksessä, jonka kohteena on Hampurin kauppa-akatemian rehtori ja Adam Smithin aikalainen J. G. Büsch (Vol. 1966/1). Büschillä oli se perusajatus, että metalli- ja paperirahan välisen arvon suhteen on voitava muuttua, taikka

sitten on metallirahan metalliarvoa pienennettävä. Tässä Büsch tuli lähelle nykyisiä käsityksiä devalvaatiosta ulkomaankaupan tasapainoittajana ja täystyöllisyyteen pyrkimisen keinona. Büschillä oli monia yhteyksiä Tanskaan ja hänen neuvojaan seurattiin, ja Tanskan setelipankkijärjestelmää saneerattiin 1780- ja 1790-luvuilla.

Uusinta taloustieteen alalta edustaa GUNNAR MYRDALIN artikkeli *The Theories of 'Stages of Growth'* (Vol. 1967/1—2). Siinä käydään varsin ruuhjovasti W. W. Rostowin kasvuteorioiden kimppuun, jotka osoitetaan yleistyksiksi Listin ja Marxin tyyliin, tosin paljon pintapuolisemmiksi. Toisaalta ne ovat Myrdalin mukaan kehäpäätelmiä. Myrdalkin tosin myöntää, että 'take off' on sulava termi.

Suomalaisten kirjoittajien osuus on tuttua lukijoille tässä esittelyssä tarkoituksella sivuutettu. Ansaitsee kuitenkin tulla mainituksi, että suomalaisen toimituksen osan tarmokkuuden ansiosta näissä vuosikerroissa esiintyy yhteensä kuusi suomalaista kirjoittajaa.

MIKKO MIKKELI

Historisk Tidskrift 1967 (Stockholm). Vuosikerrassa 1967 CARL GÖRAN ANDRAE selostaa *The Times Literary Supplement*issa 1966 julkaistuja puheenvuoroja Englannin historiankirjoituksen tilasta. Niissä todetaan tieteellisen mielenkiinnon siirtyminen poliittisesta historiasta talous- ja sosiaalishistoriaan sekä lähentyminen metodisesti yhteiskuntatieteitä, joka on aikaisemmin esiintynyt USA:ssa ja Ranskassa. Yliopistojen ulkopuolella kasvaneen työväenliikkeen historiankirjoituksen todetaan alkaneen saada jalansijaa krokeakoulujen piirissä. Kehitys muodostuu varmaan hedelmälliseksi sekä akateemiselle että työväenhistorialle täten mitenkään aliarvioimatta kumpaakaan. Amerikasta levinneet uudet taloushistorian tutkimustavat ovat myös herättäneet mielipiteiden vaihtoa. Englannin historiankirjoituksen todetaan olevan muuntumisvaiheessa, josta merkkejä on ollut näkyvissä parin vuosikymmenen ajan.

Jörn Svenssonin Ruotsin maataloustilastoa 1870—1900 käsittelevää väitöskirjaa koskevassa laajassa arvostelussa LENNART JÖRBERG luo myös katsauksen »uuden taloushistorian» metodeihin. Siinä hän luettelee modernilla otteella kirjoitetun taloushistorian tunnusmerkeiksi raffinoitua tilastollisen analyysin ja talousteoreettisen käsiteapparaatin käytön sekä pyrkimyksen makrotaloudellisten prosessien tutkimiseen ja tietoiseen mallien ja hypoteesien rakentamiseen. Mainitut asiat eivät sinänsä ole mitenkään uusia, mutta ehkä nimenomaan varsinaisten historiantutkijoiden käyttäminä harvinaisempia. Arvostelemansa teoksen kohdalta Jörberg arvelee,